

یادداشت‌هایی در زمینه مسائل اقتصادی اجتماعی ربع قرن اخیر

۲

مطلب مهمی که در این روز (۳۰ شهریور ۱۳۲۰) اتفاق افتاد و اگذاری اموال اعلیحضرت رضاشاه بفرزند تاجدار خود اعلیحضرت محمد رضا شاه بود نظر باینکه این اقدام مهمی نهایت در وضع اقتصادی آن روز کشور مؤثر واقع گردید عین مضمون سند انتقال نام و دستخط ملوکانه درج مینمائیم. آقایان دکتر سجادی وزیر دارائی و ابراهیم قوام (قوام شیرازی) برای انجام این منظور باصفهان مسافرت و سند انتقال در اصفهان به توشیح رسید.

بنام خداوند متعال

چون از ابتدای تأسیس و تشکیل سلطنت خود پیوسته در فکر عمران آبادانی کشور بوده و این مطلب را در مقدمه برنامه اصلاحات کشور خود قرار داده بودم و همواره در نظر داشتم این رویه عمران سر مشق کلیه صاحبان زمین و املاک گردد تا در موقع خود بتوانیم از ثمره این املاک کلیه ساکنین و رعایای کشور خود را بهره‌مند نمائیم و این فرصت در این موقع که فرزند ارجمند عزیزم اعلیحضرت محمد رضا شاه پهلوی زمام امور کشور را به دست گرفته‌اند حاصل شده است بنابراین مصالحه نمودم کلیه اموال و دارائی خود را اعم از منقول و غیر منقول و کارخانجات و غیره از هر قبیل که باشد با ایشان بمال الصلح ده گرم نبات مؤهوب تا به مقتضای مصالح کشور بمصارف خیریه و فرهنگی و غیره بهر طریقی که صلاح بدانند بپردازانند.

اعلیحضرت محمد رضا شاه شرحی به این مضمون دستخط صادر فرمودند :

چون منظور اصلی اعلیحضرت پدربزرگوار ما در واگذاری اموال خودشان بما این بود که به مصارف خیریه برسد و ما هم همیشه سعی داشته و داریم که وسایل آسایش و رفاه عموم را از هر حیث فراهم آوریم بنا بر این چنین تصمیم گرفتیم اموالی که از قبیل املاک و مستغلات و کارخانجات بما واگذار شده است بمنظور ترقی کشاورزی و بهبود حال کشاورزان - ترقی اوضاع شهرها - ترقی کشور و بهبود حال کارگران - ترقی فرهنگ و بهداری بدولت و ملت اعطاء نمائیم تا بر حسب اقتضا و برای انجام منظوره‌های بالا یا املاک را بفروش برسانند و یا با حفظ و توسعه آبادی آنها در ملک دولت نگاهدارند و نیز مقرر می‌داریم که اگر کسانی باشند که نسبت به املاک ادعای غبنی داشته باشند . پس از رسیدگی بشکایات آنها از محل همین املاک رفع ادعا بشود.

بلافاصله یعنی از تاریخ اول مهر ۱۳۲۰ فهرست عطایای شاهانه ازدارائی شخصی ۶۸ میلیون تومان دربانکهای مرکز (موجودی اعلیحضرت فقید) در مجلس شورای ملی از طرف مرحوم فروغی قرائت گردید .

- ۱ - خریداری بیمارستان پانصد تختخوابی و اعطای آن بشهر طهران .
- ۲ - اعطای پنجاه میلیون ریال برای کمک بلوله کشی تهران .
- ۳ اعطای يك مهمانخانه آبرومند بشهر تهران .
- ۴ - ساختمان كوی دانشگاه تهران .
- ۵ - ساختمان يك دانشكده پزشکی در تبریز ، در شیراز ، ومشهد .
- ۶- ساختمان يك بیمارستان و يك دبیرستان در هرشهری که متجاوز ازدههزار نفر جمعیت داشته باشد .

- ۷ - تقسیم معادل ده میلیون ریال دار وباشخاص بی بضاعت در تمام کشور .
- ۸ - تشکیل سازمان مخصوص اختصاصی برای مبارزه دائمی با بیماری مالاریا و تراخم در کشور .

۹ اعطاء و تقسیم جوایز مهمی بطورسالیانه به کارشناسان پزشکی ومهندسی وافرادى از دانشمندان وغيره که در هر رشته ازعلوم و صنایع کشفیات یا اختراعاتی نمایند که مورد گواهی کمیسیونى منتخب ازاهل فن باشد .

- ۱۰ - ایجاد وتأسيس يك کتابخانه وقرائتخانه عمومى درشهر تهران .
- ۱۱ - ساختمان نوانخانه در تهران .
- ۱۲ کمک به تهیه سوختو لباس بینوایان تهران وشهرستانها (۵ میلیون ریال برای تهران و ده میلیون ریال برای شهرستانها) .

۱۳ - تأسيس شیرخوارگاه وبیمارستان مخصوص برای زنان باردارو کودكان درشهرهائی که ینگاه حمایت مادران در آن جاها ایجاد نشده باشد .

- ۱۵ - ساختمان يك پرورشگاه یتیمان درهر شهر که دارای ینگاه حمایت کودكان باشد .

۱۵- مبلغ معینی تخصیص داده شد برای تأسيس آسایشگاه درشهرها که در زمستان گرم کنندو کسان بی خانمان را در آن جا دهند از آن روزها شایعات زیادی در باب میزان پول نقد اعلیحضرت دربانکهای خارجی بود. راجع به پول نقد ازطرف دولت خبر زیر منتشر گردید : بطوریکه انتشار یافته بود که پادشاه سابق در بانکهای خارجی پول نقد دارند هیئت دولت دقیقاً درصدد تحقیق برآمد تاکنون بهیچوجه اطلاعی بدست نیامده است که ایشان دربانکهای خارجی پول نقدی داشته اند .

در دولت فروغی توقیف
سرپاس مختاری رئیس
شهربانی زمان رضاشاه
مردم را خشنود ساخت
پروانه مسافرت داخلی
ملنی گردید مأمورین سانسور
برداشته شد . بموازات
اقدامات بازار عوام فریبی
رواج یافت زبان نمایندگان
مجلس و مدیران جرابد
بطوری باز شد که هر چه
خواستند گفتند و بخود
و دیگریان تاختند و تا
توانستند بهم تهمت واقفرا
زدند .

فروغی

نمایندگان مجلس از مصونیت سیاسی خود استفاده کرده و پاره از آنها عملیات برجسته رضا شاه را منکر شدند و اینقدر در خصوص حیف و میل شدن جواهرات سلطنتی داد سخن دادند تا دولت فروغی ناچار شد هیئتی را بریاست آقای تقوی رئیس دیوان کشور و به عضویت پاره از مردان برجسته آنروز تشکیل دهد تا دقیقاً بحریان امر رسیدگی نمایند . این هیئت مدتها صرف وقت نمود و بانهایت دقت جواهرات سلطنتی را بازدید و بررسی کرد و در تاریخ ۱۰ آبان ۳۲ گزارش خود را بمجلس تقدیم کرد و صریحاً تذکر داد که نسبت بجواهرات پشتوانه هیچ گونه دخل و تصرفی نشده و دست خوردگی در آن متصور نیست و دفتر و صورتهای جواهرات کاملاً منظم است . کسبه و بازاریان نیز از وضع آشفته نهایت سوء استفاده را نمودند و برگرانی زندگانی تا توانستند افزودند به طوری که بهای اجناس ساعت به ساعت رو به فزونی می رفت ، نان کمیاب و بسیار بد ، قند و شکر و برنج در دسترس همگان نبود .

موضوع گندم و نان اساس برنامه دولت شد - مالکین به واسطه بودن قشون اجنبی و ضعف دولت از دادن مازاد محصول خود خودداری می کردند . دولت تصمیم گرفت ۳۵۰ هزار خروار گندم از هندوستان خریداری نماید ، ضمناً تصویب نمود نرخ گندم را که در تهران هر تن ۶۵۰ ریال خریداری مینمود به ۱۲۰۰ ریال یعنی تقریباً دو برابر خریداری نماید و برای فروشندگانی که در ماههای مهر و آبان گندمهای خود را به دولت برای فروش عرضه می نمایند علاوه بر بهای مقرر به بهترین گندم هر تنی ۳۰۰ ریال بعنوان جایزه پرداخت گردد که رویهم هر تنی ۱۵۰۰ ریال بشود .

تغییر نرخ ارز

هیئت وزیران در جلسه ۵ مهر ۱۳۲۰ بنا به پیشنهاد وزارت دارائی مقررات زیر را تصویب نمودند :

- ۱- نرخ خرید دلار ۳۵ ریال تعیین میشود .
 - ۲- تقسیم کالاهای صادراتی به درجات سه گانه ملفی و ارز حاصل از صادرات و همچنین ارزهای غیر صادراتی باید از طرف دارندگان آن در مواعد معینه در آئین نامه ارز مصوب ۲۷ فروردین ۱۳۲۰ به بانکهای مجاز فروخته شود .
 - ۳- بانکهای مجاز مکلفند ارزهای عرضه شده را به نرخ رسمی خریداری و کلیه ارز خریداری را بدون اینکه گواهی نامه فروش ارز بنام فروشنده صادر نمایند در یک حساب به اسم کمیسیون ارز منظور نمایند .
 - ۴- وارد کنندگان کالا می توانند با ارائه موافقت نامه بازرگانی بانکهای مجاز ارز خریداری نمایند .
 - ۵- اشخاص و بنگاههایی که برای احتیاجات غیر بازرگانی و یا برای ورود پاره ای از کالاها ارز لازم دارند می توانند با تحصیل پروانه کمیسیون ارز برای احتیاجات غیر بازرگانی و یا ادامه موافقت نامه وزارت بازرگانی برای کالاهای نامبرده بالا از بانک ملی ایران با خرید قبلی گواهی نامه فروش ارز ، ارز مورد احتیاج را خریداری نمایند .
 - ۶- بانک ملی ایران مکلف است گواهی نامه فروش ارز که از طرف دارندگان عرضه می شود و مدت آن منقنی نگردیده در مدت و نرخی که از طرف وزارت دارائی تعیین خواهد شد خریداری نماید .
- این تصویب نامه مقررات سابق کمیسیون را بکلی ملفی ساخت - نرخ خرید ارز

را دو برابر نمود - فروش ارز را تقریباً آزاد ساخت . چون بعداً در این باب که سرو-صدای زیادی بلند نمود بحث خواهیم کرد ، فعلاً به اقدامات دیگر آقای دکتر مشرف نفیسی می پردازیم ، در تاریخ ۷ مهر از طرف وزیر دارائی لایحه بقید دو فوریت به مجلس تقدیم گردید .

مجلس شورای ملی : مطابق اصولی که طبق قانون اساسی در اداره امور مالی لازم الاجراء است باید کلیه درآمد و هزینه های دولتی از هر قسمت در بودجه عمومی درآمد و هزینه کشور که به تصویب مجلس می رسد منظور شود و نظر به اینکه در این چند ساله قسمتی از درآمد دولت به عنوان اندوخته کشوری خارج از بودجه عمومی حساب مخصوصی تشکیل می داد و هزینه هایی که از آن محل پرداخت می شد نیز در بودجه منظور نمی گردید و علاوه بر این که عمل مخالف اصل کلی تمرکز درآمد و هزینه بوده زحمات زیادی از نقطه نظر امور محاسباتی تولید نموده بنابراین ماده واحده با قید دو فوریت پیشنهاد می شود .

ماده واحده وزارت دارائی مجاز است کلیه پرداخت هایی که در مدت سال ۱۳۲۰ از طرف شرکت سهامی نفت انگلیس و ایران به عمل می آید و موجودی حساب اندوخته کشور را تا این تاریخ به جمع بودجه ۱۳۲۰ منظور و تمهیدات حساب نامبرده را از محل بودجه تأمین نماید .

وزیر دارائی در مجلس توضیح داد که از سال ۱۳۰۶ به این طرف يك حساب مخصوص درست شده به اسم اندوخته کشور که درآمد شرکت نفت در آن سپرده می شد برای مخارج مخصوصی معین شده بود در این مدت يك وجوهی باقی مانده بود بعنوان موجودی . يك میلی هم به عنوان ذخیره و چون بودجه ۷۰۰ میلیون ریال کسر دارد باید از این حساب استفاده شود مجموع درآمد نفت از سال ۱۳۰۶ تا سال گذشته در حدود ۳۱ میلیون لیره بوده است که به موجب قوانین متعددی که از مجلس گذشته ۲۷ میلیون لیره خرج شده ۳ میلیون لیره هم برای پشتوانه زر خرید شده است مبلغ ۶۰۰ هزار لیره هم دولت تعهد نموده که باید پرداخت گردد خلاصه آنچه می ماند در حدود يك میلیون و سیصد هزار لیره است که می شود ضمن بودجه منظور و از آن استفاده نمود .

مطلب مهمتر لایحه دولت برای اعطاء اضافه حقوق به مستخدمین کشوری و لشکری بود که در تاریخ ۱۸ مهر به مجلس تقدیم گردید این لایحه پس از تغییراتی که در مجلس به آن داده شد در تاریخ ۶ آبان به شرح زیر تصویب گردید که قسمت عمده آن به قرار زیر است : الف - حقوق ثابتی که طبقات زیرین در تاریخ آخر مهر ۱۳۲۰ دریافت داشته اند :

- ۱- خدمتگذاران اداری مشمول قانون استخدام کشوری و مستخدمین مجلس و شهرداری ها .
- ۲- افسران ارتش و امنیه از ستوان ۳ به بالا .
- ۳- خدمتگذاران قضائی .
- ۴- استادان و دانشیاران .
- ۵- دبیران و آموزگاران .
- ۶- پزشکان و پزشکیاران و دامپزشکان .
- ۷- کارمندان پنگاه راه آهن .
- ۸- رئیس مجلس و نمایندگان مجلس .
- ۹- نخست وزیر و وزیران - مدیران کل - استانداران و فرمانداران .

از تاریخ اول آبان ۱۳۲۰ به نسبت زیر افزوده می شود تا ۱۰۰۰ ریال حقوق ماهیانه صد درصد از يك هزار ریال و يك ریال تا دو هزار ریال نسبت به مازاد هر يك هزار ریال ۵۰ درصد از دو هزار ریال و يك ریال به بالا نسبت به مازاد و دو هزار ریال ۲۵ درصد .

تبصره ۵: ۱- حداکثر حقوق کارمندان از ۱ تا ۷ این ماده با منظور کردن اضافه فنی از

ماهی ۶۰۰۰ ریال تجاوز نخواهد کرد .

۲- حداقل حقوقی که در ماه به آموزگاران قراردادی پرداخته خواهد شد در تهران از ۴۰۰ ریال و شهرها و قصبات از ۳۰۰ ریال و دهات از ۲۵۰ ریال کمتر نخواهد بود.
اسناد خزانه- در تاریخ دهم آبان قانون دیگری بنام انتشار اسناد خزانه به شرح زیر به مجلس تقدیم و تصویب گردید :

۱- وزارت دارائی مجاز است اضافات حقوق موضوع قانون ششم آبان ۱۳۲۰ را در ۵ ماه آخر سال ۱۳۲۰ از محل صرفه جوئی اعتبارات بودجه کشور بپردازد .

۲- وزارت دارائی مجاز است تا مبلغ چهارصد میلیون ریال اسناد خزانه با سر - رسیدهائی که از چهار ماه تجاوز نکنند در جریان گذاشته و اعتبار لازم برای بهره آن در بودجه هر سال منظور دارد . صندوقهای دولتی مکلفند این اوراق را در سر رسید به جای پول نقد به بدهای اسمی آن قبول نمایند . خرید و فروش و نزول این اسناد برای تمام اشخاص طبیعی و حقوقی و عمومی آزاد است اصل و بهره اسناد خزانه با ارز خارجی قابل پرداخت نخواهد بود . به دنبال تغییر نرخ ارز اعطاء اضافه حقوق به کارمندان دولت و مضاعف کردن نرخ خرید گندم به مالیاتهای نفت - قند و شکر و دخانیات هر يك به تناسب اضافه گشت . اقدامات آقای دکتر مشرف هزینه زندگانی را به طوری يك مرتبه بالا برد که دیگر هیچ دولتی نتوانست جلو آن را بگیرد . بد نیست در اینجا اعلامیه را که آقای دکتر مشرف راجع به وضع اندوخته اسکناس در بانک ملی منتشر نموده به نظر خوانندگان عزیز برسانیم :

۱- میزان کل اسکناسی که تحویل بانک ملی ایران شده در آخر مرداد ۲۲۰ معادل ۱،۵۵۰،۰۰۰،۰۰۰ ریال آخر شهریور معادل ۱،۸۰۰،۰۰۰،۰۰۰ ریال بوده است . اما از آنجائی که همیشه يك قسمت از اسکناس که تحویل بانک می شود در صندوقهای مرکز و شعب موجود می باشد میزان کل اسکناس در گردش به قرار زیر است :

در آخر مرداد در آخر شهریور

۱،۳۷۷،۱۰۱،۶۶۱ ۱،۵۲۷،۳۸۶،۰۱۵

اندوخته را که در آخر مرداد و شهریور به قرار زیر است :

در آخر مرداد در آخر شهریور

۶۷۰،۲۵۱،۴۹۷/۲۵ ۵۷۰،۳۱۵،۱۶۴/۸۰

نظر به مطالب مذکوره تناسب اندوخته اسکناس به شرح زیر بوده است :

نسبت اندوخته را که بکل اسکناس که تحویل بانک شده است در آخر مرداد بیش از ۴۳/۲۴ درصد و آخر شهریور ۳۷/۳۲ درصد نسبت اندوخته را که بکل اسکناس که در دست مردم بوده است در آخر مرداد بیش از ۴۸/۶۶ درصد و در آخر شهریور بیش از ۴۳/۶۶ درصد اندوخته را که اسکناس شامل يك قسمت از موجودی زروسیم می باشد که در تهران و بعضی از شهرستانها نزد رؤسای دارائی محل است .

و به این ترتیب از بقیه موجودی نقدی بانک جدا نگاهداشته میشود . توضیح دیگر اینکه به موجب قانون راجع به میزان گردش اسکناس مصوب ۲۵ خرداد ۲۰ بانک مجاز است تا دو هزار میلیون ریال اسکناس در گردش داشته باشد . کسر پشتوانه را که اسکناسهای در گردش از اعتبار جواهرات تأمین می شود . (ادامه دارد)